

NEDOUMICE TOKOM REGULISANJA STEČAJNIH KRIVIČNIH DELA

Vladimir Čolović*
Nataša Mrvić Petrović*

Stečajna krivična dela se u Srbiji regulišu odredbama Krivičnog zakonika, kao i odredbama Zakona o stečaju. U ta dva zakonska akta se regulišu ukupno sedam stečajnih krivičnih dela koja treba da obuhvate kako radnje koje se preduzimaju sa ciljem prouzrokovanja stečaja, tako i radnje koje se preduzimaju u toku stečajnog postupka. Ova krivična dela treba da obuhvate i radnje u drugim postupcima u vezi sa stečajem dužnika. U ovom radu se analiziraju i bitni instituti ne samo za stečaj i stečajni postupak, već i za stečajna krivična dela, kao što su prezaduženost ili nesposobnost za plaćanje. Autori kritikuju navedeno regulisanje ove oblasti u Srbiji i predlažu da bi krivična dela iz ove oblasti morala biti regulisana, samo, u krivičnom zakonodavstvu. Isto tako, autori navode da u ovoj oblasti postoji opasnost od pravnih praznina, usled činjenice da predviđena stečajna krivična dela ne mogu predstavljati sve moguće nedozvoljene radnje u stečajnom postupku i postupku reorganizacije, kao i u drugim eventualnim postupcima u vezi sa stečajem.

KLJUČNE REČI: stečaj, krivična dela, dužnik, poverioci, imovina dužnika.

UVOD

Sva pozitivna zakonodavstva predviđaju sistem odgovornosti i kažnjivosti pravnih i fizičkih lica koja, preduzimanjem ili nepreduzimanjem određenih radnji, prouzrokuju posledice kojima se nanosi šteta opštedruštvenim interesima ili interesima pojedinaca. Ukupnost ovakvih protivpravnih radnji podvodi se pod privredne delikte. Zavisno od stepena povrede ili ugrožavanja ovih interesa možemo razlikovati krivična dela, privredne prestupe i prekršaje.¹ Najopasnija i najčešća krivična dela su upravo ona u

* Profesor i naučni savetnik Instituta za uporedno pravo Beograd, email: vlad966@hotmail.com

* Profesor i naučni savetnik Instituta za uporedno pravo Beograd, email: petroviczdravko@ikomline.net

¹ V. Čolović, *Stečajno pravo*, Banja Luka 2010., 106; Lj. Jovanović, M. Jelačić, *Prekršaji i privredni prestupi*,

domenu privrednog poslovanja. Zbog toga je veoma bitno odrediti krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom, odnosno, odrediti što je više moguće, veći broj oblika ovih dela, imajući u vidu svu složenost stečajnog postupka, kao i veliki broj mogućnosti za "izazivanje" stečaja jednog privrednog subjekta.

Kad govorimo o krivičnim delima u vezi sa stečajnim postupkom, govorimo o delima kojima se namerno ili u nehatu uzrokuje takvo stanje u jednom privrednom subjektu koje dovodi do pokretanja stečajnog postupka, kao i o delima kojima se pre pokretanja ili u toku samog stečajnog postupka oštećuju poverioci. No, osnovni problem, koji se ovde javlja, tiče se zakonodavstva koje treba da reguliše ovu oblast. Da li to treba da bude stečajno ili krivično zakonodavstvo? Radi se o krivičnim delima koja spadaju u grupu krivičnih dela protiv privrede. Sa druge strane, određeni elementi krivičnih dela u vezi sa stečajnim postupkom mogu biti definisani jedino u zakonu koji reguliše stečajni postupak. Drugi problem, koji se javlja, odnosi se na određivanje samih krivičnih dela u vezi sa stečajnim postupkom. Naime, da li je bolje odrediti jedno "šire" krivično delo, odnosno, ono krivično delo koje bi imalo prilagodljiviju definiciju, pod kojim bi mogli da svrstamo većinu nedozvoljenih radnji, imajući u vidu da njih može biti više, kao i subjekata koji ih mogu izvršiti ili je bolje predvideti više posebnih krivičnih dela, koja bi se odnosila na tačno određene nedozvoljene radnje i na određene subjekte – izvršioce tih dela. Ova pitanja možemo postaviti i kod krivičnih dela, kojima se utiče na pokretanje stečajnog postupka, kao i kod onih koja se mogu izvršiti u toku samog stečajnog postupka². Imajući u vidu u kojoj grupi krivičnih dela se stečajna krivična dela regulišu, jedno od spornih pitanja je i da li stečajna krivična dela imaju zajednički objekt zaštite ili ne, odnosno, da li se radi o više zaštitnih objekata, pa, samim tim, i o više grupa krivičnih dela³. To je veoma bitno pitanje, ako uzmemo u obzir kad mogu ova dela da se izvrše, tako da zaštitni objekt može biti imovina insolventnog lica, zatim imovina stečajnog dužnika, odnosno, stečajna masa, ali i imovina poverilaca.

Jedan od posebnih problema u ovoj oblasti, predstavlja i korišćenje termina za navedena krivična dela. S obzirom da se ona mogu izvršiti pre pokretanja stečajnog postupka, kad sama radnja krivičnog dela stvara stečajni razlog, kao i da se mogu izvršiti u toku stečajnog postupka, zatim, postupka reorganizacije, kao i drugih postupaka koji su u jednom zakonodavstvu povezani, na bilo koji način, sa stečajem dužnika, postavlja se pitanje koji termin je najuputnije koristiti. Da li je to termin "krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom" ili "krivična dela u stečajnom postupku" ili "stečajna krivična dela". Odgovor na ovo pitanje zavisi o od činjenice da regulisanje ovih krivičnih dela spada u krivično zakonodavstvo koje ova dela svrstava u posebnu grupu krivičnih dela protiv privrede, kako smo, napred, rekli.⁴ Mi ne možemo da prihvatimo, bezuslovno, nijedan od navedenih termina, obzirom da jedan od tih termina nije posebno izdvojen i preciziran u krivičnom zakonodavstvu. Imajući u vidu da se ova krivična dela mogu izvršiti bilo pre ili posle pokretanja stečajnog postupka, a, čak, i nakon zaključenja istog koristićemo dva termina "krivična dela u vezi sa

Beograd, 1997.

² V.Čolović, 105-106

³ V.Vučković, "Prouzrokovanje lažnog stečaja", *Pravo – teorija i praksa* br. 04–06 /2014, Novi Sad 2014., 55

⁴ Krivična dela upravljena prema privredi u celini, nazivaju se opšta privredna krivična dela. Ukoliko su ona upravljena protiv pojedinih elemenata privrednog poslovanja tretiraju se kao posebna privredna krivična dela. O podeli krivičnih dela zavisno od kriterijuma videti: Lj.Jovanović.– D.Jovašević, *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd, 2002, 77-81

stečajnim postupkom" i "stečajna krivična dela". Prvi, navedeni termin, dovoljno je širok da obuhvati sva dela koja se mogu izvršiti bilo u vezi sa stečajnim postupkom, bilo u vezi sa nekim drugom postupkom, koji je predviđen u stečajnom zakonodavstvu jedne države, a drugi, jer se odnosi na stanje dužnika, zbog kojeg je pokrenut stečajni ili neki drugi postupak (reorganizacija)⁵.

Izvršilac stečajnih krivičnih dela

Jedno od bitnih pitanja u ovoj oblasti je i definisanje izvršioca stečajnih krivičnih dela. Jasno je da izvršilac može da bude samo fizičko lice u okviru pravnog lica – protiv kojeg se pokrenuo ili protiv kojeg će se pokrenuti stečajni postupak. Ono može biti bilo koje lice u okviru nekog pravnog subjekta, bez obzira da li je u radnom odnosu ili je član pojedinih organa društva. Izvršilac ne može biti pravno lice, ali pravno lice može biti odgovorno. Upravo Zakon o odovornosti pravnih lica za krivična dela definiše da je pravno lice odgovorno za delo učinjeno pre pokretanja ili u toku stečajnog postupka. Kao kazna se određuje oduzimanje imovinske odgovornosti ili mera bezbednosti oduzimanja predmeta⁶. No, izvršiocima ovih dela mogu biti i dužnici pojedinci⁷. Međutim, u srpskom zakonodavstvu nije regulisan stečaj fizičkih lica.

1. PREZADUŽENOST I NESPOSOBNOST ZA PLAĆANJE STEČAJNOG DUŽNIKA I POBIJANJE PRAVNIH RADNJI DUŽNIKA

Da bi mogli da govorimo o stečajnom postupku, moraju da se ispune uslovi za njegovo pokretanje. To su, pre svega, prezaduženost, odnosno, nesposobnost za plaćanje dužnika. Status stečajnog dužnika kao prezaduženog, odnosno, nesposobnog za plaćanje je veoma bitno definisati, da bi mogli da govorimo o krivičnim delima u vezi sa stečajnim postupkom, imajući u vidu da je ovde bitno definisati dužnikovu insolventnost i njen nastanak, kao i ostavrenje tog uslova za pokretanje i vođenje stečajnog postupka, kao i eventualno pokretanje postupka reorganizacije. Činjenica je da kod određivanja oblika krivičnih dela u vezi sa stečajnim postupkom, bolje reći, sa stečajnim dužnikom, treba imati u vidu i njegovu imovinu ili poslovne jedinice, koje se mogu nalaziti u drugoj zemlji, u odnosu na zemlju gde se nalazi njegovo sedište. Tada govorimo i o stečajnom postupku sa elementom inostranosti, gde se primenjuju posebna pravila i gde je moguće voditi više stečajnih postupaka protiv istog dužnika.

Znači, prethodno definisanje prezaduženosti i nesposobnosti za plaćanje, kao i razloga njihovog nastanka, bitno je za određivanje uslova za pokretanje stečajnog postupka, ali i za utvrđenje eventualnih krivičnih dela. Ti pojmovi moraju biti određeni stečajnim zakonodavstvom. Obzirom da se navedeni pojmovi, a samim tim i stečajni razlozi, mogu menjati, to stvara probleme i kod definisanja krivičnih dela u ovoj oblasti. Da bi, uopšte, mogli da govorimo o stečajnim krivičnim delima, moramo, prvo, definisati da li je stečajni dužnik nesposoban za plaćanje ili ne, odnosno, da li postoje

⁵ M. Jovanović-Zattila, V. Čolović, "Krivična dela u stečajnom postupku", *V tradicionalno savetovanje pravosuđa "Stečaj i privatizacija"*, Vršac 2008., Zbornik radova, 119-134

⁶ Član 9 Zakona o odovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije, *Službeni glasnik R.Srbije* br.97/2008

⁷ D. Majstorović, "Stečajna kaznena djela", *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, broj 2/2007, Zagreb 2007., 644

uslovi za pokretanje stečajnog postupka (stečajni razlozi) ili ne⁸. Stečajni postupak se sprovodi nad insolventnim dužnikom. Međutim, prezaduženost ili insolventnost poslovnog subjekta, koji u određenom trenutku postaje dužnik, ne mora da znači i njegovu nesposobnost za plaćanje. Nesposobnost za plaćanje nije uvek uslov za pokretanje stečajnog postupka. Može se reći, da je insolventnost dokazana dužnikova nesposobnost za plaćanje njegovih dospelih imovinskih, odnosno novčanih obaveza. Mislimo da treba praviti razliku između ova dva pojma. Što se tiče trajnije nesposobnosti za plaćanje, ona postoji, kada dužnik, svoju novčanu obavezu ne može da izmiri po proteku dužeg perioda. Razlog za pokretanje stečajnog postupka jeste platežna nesposobnost dužnika. Ako dužnik ne izvršava svoje dospele obaveze, on je platežno nesposoban. Čak i ako dužnik delimično izvršava svoje obaveze, on nije platežno sposoban. Sa druge strane, imamo preteću platežnu nesposobnost, kada treba da budu uzete u obzir i obaveze, koje još nisu dospele, ali za koje je verovatno da neće moći da budu ispunjenje od strane dužnika⁹.

Dužnik je najbolje informisan o svom finansijskom stanju, tako da on može preduzeti mere, koje štite interese, pre svega, poverilaca. Ne samo to, dužnik podnošenjem predloga za pokretanje stečajnog postupka, zbog preteće platežne nesposobnosti, štiti i svoje interese, kao i svoju ekonomsku poziciju. Međutim, sa druge strane, činjenica je i da druga lica, pre svega, poverioci, mogu biti upoznati sa platežnom sposobnošću dužnika, odnosno sa njegovom pretećom platežnom nesposobnošću.

* * *

Osim navedenih pojmova koji se tiču stečajnih razloga, moramo imati u vidu da dužnik može preduzeti neke radnje pre pokretanja stečajnog postupka koje oštećuju njegovu imovinu, a, samim tim, i poverioce. Te radnje se mogu pobijati. Radnje koje se mogu pobijati je potrebno definisati i zbog definisanja krivičnih dela koja su, upravo izvršena, tim radnjama. Ali, potrebno je definisati i uslove za pobijanje pravnih radnji dužnika. Pobijati se može radnja dužnika, koja umanjuje vrednost stečajne mase i, samim tim, dovodi do oštećenja pojedinih poverilaca. Ovde je, znači, bitno da se pojedini poverioci oštećuju, a pojedini pogoduju, odnosno ti poverioci su u boljem položaju u odnosu na ostale. Taj položaj im je omogućen određenim činjenjem dužnika. Ovde je bitno odrediti i određena pravila, koja bi se primenjivala u ovim slučajevima, napominjući da mogu biti različita, što zavisi od faze postupka, kao i od vrste i prirode radnji, koje dovode do oštećenja poverilaca, odnosno do pobijanja tih radnji. Pravna radnja je preduzeta od strane dužnika u onom momentu, kada nastupaju njena dejstva. Znači, vezuje se trenutak nastupanja dejstva te radnje sa trenutkom preduzimanja iste od strane dužnika. Pravnom radnjom se neće smatrati samo činjenje, već i propuštanje od strane dužnika. Znači, sve one radnje, koje mogu dovesti do oštećenja pojedinih poverilaca mogu biti predmet pobijanja, bez obzira, na koji način su izvršene¹⁰. Pod pravom pobijanja razumemo procesne radnje, kojima je cilj napadati i poništavati pravna dela stečajnog dužnika, koja je on učinio pre otvaranja stečaja, a kojima je išao na oštećenje poverilaca¹¹. Pobijati pravnu radnju u stečaju, znači da se traži utvrđivanje

⁸ D. Majstorović, 644

⁹ V. Čolović, 20-21

¹⁰ V. Čolović, 82

¹¹ O. Gospavić, *Stečajno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Beograd 1936., 49

da pomenuta pravna radnja stečajnog dužnika nema dejstva prema stečajnoj masi, a ako je poverilac nešto stekao na osnovu te radnje, onda on mora da vrati u stečajnu masu, to što je stekao. Znači, svrha pobijanja dužnikovih pravnih radnji je uklanjanje štetnih posledica tih radnji prema poveriocima i stvaranje uslova za njihovo namirenje¹².

2. REGULISANJE STEČAJNIH KRIVIČNIH DELA U ZAKONODAVSTVU SRBIJE

Kad je u pitanju zakonodavstvo Srbije, stečajna krivična dela možemo podeliti u dve grupe: ona koja su regulisana u stečajnom zakonodavstvu i ona koja su regulisana krivičnim zakonodavstvom. U pitanju su dve grupe krivičnih dela u vezi sa stečajnim postupkom, koja su regulisana u dva zakonodavna akta. Ranije, u stečajnom zakonodavstvu Republike Srbije bilo je predviđeno pet krivičnih dela koja su se mogla izvršiti u toku trajanja stečajnog postupka. U pitanju su bila sledeća krivična dela: 1) Podnošenje falsifikovane dokumentacije; 2) Prijavljivanje lažnog potraživanja; 3) Umanjenje stečajne mase; 4) Nesavestan rad u stečajnom postupku i 5) Raspolaganje imovinom stečajnog dužnika posle otvaranja stečajnog postupka. Tadašnji Zakon o stečajnom postupku republike Srbije (dalje: ZSP)¹³ je predvideo krivična dela koja je bilo moguće izvršiti nakon otvaranja stečaja. Donošenjem novog Krivičnog zakonika Republike Srbije prestale su da važe odredbe koje su regulisale krivična dela pod 1), 3) i 4).¹⁴

Sadašnje krivično zakonodavstvo Srbije predviđa, takođe, krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom, ali ona koja se izvršavaju pre pokretanja stečajnog postupka, odnosno, koja predstavljaju protivpravan razlog za pokretanje stečajnog postupka. Krivični zakonik Srbije (dalje: KZS)¹⁵ u svojoj dvadeset i drugoj glavi "Krivična dela protiv privrede", predviđa sledeća krivična dela koja se mogu izvršiti pre pokretanja stečajnog postupka: 1) Prouzrokovanje stečaja; 2) Prouzrokovanje lažnog stečaja; i 3) Oštećenje poverilaca. Možemo zaključiti, kad pogledamo ova dva akta, da se radi o dve grupe krivičnih dela, odnosno radi se o krivičnim delima, koja je moguće izvršiti pre pokretanja stečajnog postupka, kao i posle pokretanja istog¹⁶.

Iako smo ranije pomenuli razliku između izvršioca stečajnih krivičnih dela i odgovornosti pravnog lica, na ovom mestu to moramo bliže da učinimo. Kada su u pitanju krivična dela učinjena pre pokretanja stečajnog postupka, kao odgovorna možemo definisati lica kojima je povereno upravljanje privrednim subjektom, kao i ona kojima je povereno upravljanje imovinom tog subjekta. To su vlasnici privrednih subjekata, zatim direktori, članovi upravnog odbora, nadzorni organi (revizori) itd¹⁷. Ako se radi o krivičnim delima učinjenim u toku samog stečajnog postupka, tada se radi o licima koja su imenovana na neku od funkcija u stečajnom postupku, kao što su

¹² H.Momčinović, "Pobijanje pravnih radnji u stečaju", *Sanacija i stečaj OUR*, Zagreb 1988., 94

¹³ Zakon o stečajnom postupku Republike Srbije, *Službeni glasnik R.Srbije* br. 84/2004

¹⁴ Članovi 179., 181. i 182. ZSP

¹⁵ Krivični zakonik Republike Srbije, *Sl.glasnik R. Srbije* br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016

¹⁶ M.Velimirović, *Stečajno pravo*, Novi Sad 2004., str. 181

¹⁷ M.Jovanović-Zattila, V.Čolović, *Stečajno pravo*, Beograd 2007., 144

stečajni upravnik, član odbora poverilaca i sl. Takođe, kao odgovorno lice možemo označiti i nekog od poverioca¹⁸.

2.1. Stečajna krivična dela u KZS

Prvo ćemo izložiti stečajna krivična dela koja su predviđena u krivičnom zakonodavstvu Srbije.

a) *Prouzrokovanje stečaja*¹⁹. Kod ovog krivičnog dela radi se o nesavesnom i neracionalnom raspolaganju sredstvima privrednog subjekta. Naime, odgovorno lice u privrednom subjektu, kome je povereno upravljanje sredstvima i imovinom, može na više načina nesavesno i neracionalno raspolagati njima. Po pravilu, ono mora znati da je privredni subjekt nesposoban za plaćanje. Zakon predviđa oblike nesavesnog i neracionalnog raspolaganja imovinom. To su sledeći oblici: a) neracionalno trošenje sredstava, odnosno raspolaganje sredstvima bez postojanja ekonomske opravdanosti; b) otuđenje imovine u bescenje, odnosno prodaja imovine ispod njene stvarne vrednosti; c) prekomerno zaduživanje, koje dovodi do nemogućnosti vraćanja dugova, a samo zaduživanje nije rezultat stvarnih potreba; d) preuzimanje nesrazmernih obaveza, koje se, kasnije, ne mogu izvršiti; e) lakomisleno zaključivanje ugovora sa licima nesposobnim za plaćanje, koja ne mogu da ispune preuzete obaveze; f) propuštanje blagovremenog ostvarivanja potraživanja, odnosno slučajevi, kada odnosni subjekt ne naplaćuje potraživanja, pa ona zastare; g) uništenje i prikrivanje imovine, kao bi se izbeglo izvršenje obaveza, odnosno kako bi se ostvarila neka druga korist, kao posledica uništenja imovine. Ako se ovakvim načinom raspolaganja sredstvima prouzrokuje stečaj, tada će se odgovorno lice kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina. Zakonodavac je, ranije, regulisao i izvršenje ovog krivičnog dela u nehatu, kada će se odgovorno lice kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine. Kada govorimo o nehatu, samo pojedini, napred navedeni, oblici izvršenja ovog krivičnog dela dozvoljavaju da ono bude izvršeno u nehatu, kao što su neracionalno trošenje sredstava, prekomerno zaduživanje, propuštanje blagovremene naplate potraživanja, itd. Interesantno je da KZS naglašava da se mora raditi o subjektu privrednog poslovanja koje je pravno lice, iako u našem zakonodavstvu nije regulisan stečaj fizičkih lica, odnosno, preduzetnika.

b) *Prouzrokovanje lažnog stečaja*²⁰. Ovo krivično delo pretpostavlja nameru pokretanja stečajnog postupka, kao vida izbegavanja ispunjavanja obaveza prema trećim licima. Odgovorno lice umanjuje imovinu privrednog subjekta i tako dovodi do otvaranja stečaja. Može se raditi o prividnom ili stvarnom umanjenju imovine privrednog subjekta. Odgovorno lice može, u tom cilju, umanjiti imovinu, tako što će je prikriti, zatim prodati po nižoj ceni od tržišne ili je jednostavno uništiti. Isto tako, on može zaključiti fiktivni ugovor, kojima se priznaje dug ili nepostojeća potraživanja. Na kraju, on može prikriti, preinačiti ili uništiti poslovne knjige privrednog subjekta, tako da se iz njih neće moći saznati pravo finansijsko stanje²¹. Radi se, dakle, o namernom prouzrokovanju stečaja i za ovo krivično delo je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina. KZS je, ranije, predviđao da će se istom kaznom kazniti i

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Član 232. KZS

²⁰ Član 232a. KZS

²¹ M.Velimirović, 183

preduzetnik kao privredni subjekt, koji je prodao ili preneo na druga lica imovinu preduzeća bez znanja njegovih poverilaca. Isto tako, zakonodavac je predvideo mogućnost nastupanja teških posledica po poverioce usled ovog krivičnog dela, kada je predviđena kazna zatvora od dve do deset godina.

c) *Oštećenje poverilaca*²². Iako su sva navedena krivična dela usmerena ka zaštiti poverilaca, zakonodavac je predvideo posebno krivično delo, koje se odnosi na zaštitu lica, koja imaju određena potraživanja prema odnosnom privrednom subjektu. Treće lice, odnosno poverilac se može oštetiti pre pokretanja stečajnog postupka na više načina, ali je zakonodavac odredio dva. Pre svega, odgovorno lice koje zna da je privredni subjekt postao nesposoban za plaćanje, može da ošteti pojedine poverioce, odnosno da pogoduje (stavi u povoljniji položaj) druge poverioce, na taj način što će isplatiti neki dug pre vremena i sl. U tom slučaju, predviđena je kazna zatvora od tri meseca do tri godine. Isto tako, odgovorno lice može oštetiti poverioce i na drugi način. Ono može priznati neistinito potraživanje, sastaviti lažni ugovor, kao i učiniti neku drugu prevarnu radnju. Tada je predviđena kazna zatvora od tri meseca do pet godina. Najzad, ako dođe do štete velikih razmera za poverioce, odnosno, ako je protiv oštećenog lica pokrenut stečajni postupak zbog radnji odgovornog lica, tada je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina. Upravo ovo krivično delo ima direktne veze i sa institutom pobijanja pravnih radnji dužnika, naročito radnja odgovornog lica u privrednom subjektu usmerena ka sastavljanju lažnog ugovora, priznanje lažnog potraživanja, itd.

2.2. Stečajna krivična dela u stečajnom zakonodavstvu Srbije

U Zakonu o stečaju republike Srbije (dalje: ZS)²³ predviđena su četiri krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom koja ne reguliše KZS. U ZS je došlo do promena u ovoj oblasti u odnosu na ZSP, koji smo pomenuli, a obzirom da je ova materija, moramo reći, delimično, uređena i u KZS. Jedno od dela koje je predviđeno u ZS se može izvršiti i u vezi sa postupkom reorganizacije, čemu ćemo, kasnije, posvetiti pažnju.

a) *Prijavlivanje lažnog potraživanja*²⁴. Lice koje sudu, pred kojim se vodi stečajni postupak, prijavi lažno potraživanje, kazniće se kaznom zatvora od jedne do tri godine, kao i novčanom kaznom od 500.000 do 1.000.000 dinara. Ovde se radi o poveriocima koji prijavljuju potraživanja koja ne postoje, odnosno koja su već naplaćena od strane dužnika. Međutim, da li i druga lica mogu prijaviti lažna potraživanja. Mislimo da mogu, ako je u pitanju, npr. međunarodni stečaj, odnosno ako stečajni upravnik u sekundarnom ili posebnom stečaju prijavljuje ovakva potraživanja. Radi se o stečajnom upravniku koji je imenovan u glavnom stečajnom postupku, a koji prijavljuje potraživanja u zemlji pokretanja sekundarnog ili posebnog stečaja, koja je za njega strana zemlja. Znači, u stečajnom postupku sa elementom inostranosti, po našem mišljenju, ovo krivično delo može izvršiti i drugo lice, a ne samo poverilac. To se odnosi i na postupak reorganizacije. Samim tim, nije jasno, zašto je zakonodavac, određujući ovo krivično delo, nije, kao mogućeg izvršioca istog, odredio poverioca, pa tek onda i druga lica. Isto tako, postavlja se pitanje zašto ovo delo nije regulisano u KZS, jer u tom

²² Član 233. KZS

²³ Zakon o stečaju, *Sl. glasnik R.Srbije* br. 104/2009, 99/2011 - dr. zakon, 71/2012 - odluka US i 83/2014

²⁴ Član 204 ZS

Zakonu i nije određeno krivično delo, čiji izvršioci mogu biti poverioci u stečajnom postupku.

U ZS su predviđena još tri krivična dela koja nisu bila definisana u ranijem stečajnom zakonodavstvu Srbije.

b) *Neobaveštavanje o namirenju potraživanja.* Kod ovog krivičnog dela, predviđena je novčana kazna u rasponu od 500.000 do 10.000.000 dinara. Naime, ako neko od poverilaca u toku stečajnog postupka naplati svoje potraživanje od jemca ili glavnog dužnika, a u roku od osam dana ne obavesti sud o tome, izvršiće navedeno krivično delo²⁵. Ovo krivično delo, pre svega, mogu da izvrše poverioci, i to stečajni poverioci. Jasno je naznačeno da se ovo delo može izvršiti samo u toku stečajnog postupka, tako da se ono ne odnosi na postupak reorganizacije. Međutim, određeni oblik ovog krivičnog dela bi moglo da se veže i za taj postupak. Naime, ako bi neki od poverilaca koji su glasali za plan reorganizacije, u okviru svoje klase poverilaca, naplatio od dužnika potraživanje ili deo potraživanja van odredaba plana reorganizacije, odnosno, ako takva isplata ne bi bila predviđena tim planom, a o tome ne obavesti stečajnog upravnika, izvršiće ovo krivično delo. Ovo delo bi se odnosilo i na situaciju kada bi se poverilac naplatio od dužnikovih jemaca ili drugih lica koja su dužnikovi dužnici.

c) *Raspolaganje imovinom stečajnog dužnika posle otvaranja stečajnog postupka.* Ovo krivično delo se odnosi na nezakonito raspolaganje stvarima i pravima stečajnog dužnika. Naime, ko posle pokretanja stečajnog postupka, a pre stupanja na dužnost stečajnog upravnika raspolaže stvarima i pravima stečajnog dužnika bez naknade ili uz naknadu koja ne odgovara tržišnoj vrednosti tih stvari i prava, biće kažnjen zatvorom od jedne do pet godina. Za ovo delo je predviđena i novčana kazna od najmanje 500.000 dinara, a ako je delo učinjeno iz koristoljublja, novčana kazna je do 10.000.000 dinara. U istoj odredbi definiše se raspolaganje imovinom stečajnog dužnika kao krivično delo, ali nakon imenovanja privremenog stečajnog upravnika, dok on ne stupi na dužnost. Predviđena je ista kazna zatvora i novčana kazna kao i kod prvonavedenog oblika ovog dela²⁶. Ovde se radi o krivičnom delu koje je moguće izvršiti u periodu dok još stečajni upravnik nije preuzeo dužnost. No, taj trenutak mora biti pouzdano utvrđen, kako bi se utvrdile kada su izvršene radnje ovog krivičnog dela. Ovde nije bitan trenutak pokretanja stečajnog postupka i imenovanja stečajnog upravnika, odnosno, privremenog stečajnog upravnika, već momenat "ulaska" stečajnog upravnika u prostorije stečajnog dužnika i preuzimanja uloge zakonskog zastupnika dužnika.

d) *Lažno prikazivanje i prikrivanje činjenica u unapred pripremljenom planu reorganizacije.* Najzad, jedno krivično delo u ZS je vezano za postupak reorganizacije. Naime, radi se o navođenju lažnih činjenica, kao i o prikrivanju činjenica u unapred pripremljenom planu reorganizacije, koje mogu da utiču na donošenje odluke od strane poverilaca kada je u pitanju prihvatanje plana. Predviđena su iste kazna zatvora i novčana kazna, kao i kod krivičnog dela nezakonito raspolaganje stvarima i pravima dužnika²⁷. Ako odgovorno lice u toku postupka reorganizacije, u unapred pripremljenom planu reorganizacije, podnese dokumentaciju sa neistinitim sadržajem, a što može uticati na postupak reorganizacije i prihvatanje plana reorganizacije, kao i

²⁵ Član 204a ZS

²⁶ Član 205 ZS

²⁷ Član 206 ZS

na namirenje poverilaca i nastavak rada dužnika, ono će se kazniti navedenim kaznama. Ako govorimo o odgovornom licu, govorimo o stečajnom dužniku. Ovo je jedino krivično delo predviđeno u vezi sa postupkom reorganizacije, ali se odnosi samo na unapred pripremljen plan reorganizacije.

Institut unapred pripremljenog plana reorganizacije u zakonodavstvo Srbije, preuzet je iz američkog Zakona o bankrotstvu²⁸. Unapred pripremljeni plan reorganizacije zahteva minimalno trošenje vremenskih resursa, teži očuvanju u velikoj meri personalnog supstrata dužnika, putem zadržavanja zaposlenih na njihovim radnim mestima i kraćim ostankom u stečaju. Isto tako, sprečavaju se nezadovoljni poverioci da otmu kontrolu nad stečajnim dužnikom od njega samog²⁹. Ako stečajni dužnik, istovremeno sa podnošenjem predloga za pokretanje stečajnog postupka, podnese unapred pripremljen plan reorganizacije, u predlogu se mora jasno naznačiti da se predlaže pokretanje stečajnog postupka reorganizacijom, u skladu sa unapred pripremljenim planom reorganizacije. Unapred pripremljeni plan reorganizacije znači, u suštini, poziv da se pregovara o planu reorganizacije sa poveriocima i traži prihvatanje tog plana pre podnošenja prijave za stečaj, a imajući u vidu da sa poveriocima vrlo brzo dogovor može biti postignut, a iz stečaja se izlazi vrlo brzo. Tri razloga predstavljaju motiv za izbor unapred pripremljenog plana reorganizacije, a to su: a) dogovor poverilaca, b) izbegavanje potpunog prestanka delatnosti i c) očuvanje poslovanja³⁰. Unapred pripremljeni plan reorganizacije je odlično rešenje kada dužnik ima ograničen broj poverilaca, tako da je na sudu da proceni da li je u postupku, koji je prethodio podnošenju ovog plana, došlo do poštovanja svih kogentnih normi stečajnog zakona. Sa usvajanjem plana reorganizacije ne prestaje funkcija stečajnog upravnika i odbora poverilaca. Rekli smo da se stečajni postupak obustavlja, nakon prihvatanja i potvrde plana reorganizacije. Znači, ne postoje više stečajni razlozi. Usvajanjem plana reorganizacije suspenduju se prava vlasnika kapitala stečajnog dužnika, sve do vremena njegove potpune realizacije. Time je jasno određeno da se postupak reorganizacije okončava, tek, sa datumom potpunog izvršenja plana reorganizacije, a ne sa danom njegovog usvajanja.

* * *

Činjenica da dva zakonska akta regulišu istu materiju na različit način, nije dobra, s obzirom da se može postaviti pitanje da li jedan zakon iz oblasti stečaja treba da reguliše i krivičnopravnu materiju, iako se radi o stečajnom postupku. Ako je cilj bio regulisanje krivičnih dela koja dovode do pokretanja stečajnog postupka u jednom izvoru, kao i krivičnih dela koja se mogu izvršiti u toku stečajnog postupka u drugom izvoru, možemo reći da u tome nije uspeo, imajući u vidu da se krivično delo "Neobaveštavanje o namirenju potraživanja", kao i "Raspolaganje imovinom dužnika posle otvaranja stečajnog postupka" može izvršiti i pre stečajnog postupka, a to se odnosi i na drugo navedeno delo, ako smo rekli da moramo razlikovati momenat pokretanja stečajnog postupka od momenta preuzimanja dužnosti od strane stečajnog upravnika. Kad su u pitanju dela predviđena u KZS, cilj izvršenja krivičnog dela prouzrokovanja stečaja ili prouzrokovanja lažnog stečaja, jeste oštećenje poverilaca ili

²⁸ The Bankruptcy Code USA, Chapter XI

²⁹ S.Spasić, "Reorganizacija", Beograd 2009., 2; Odredbe Glave XI u američkom stečajnom zakonu koje regulišu klasičnu reorganizaciju često nazivaju i "slobodan pad", jer nema sigurnosti i sigurnog ishoda.

³⁰ S.Spasić, 5

izbegavanja neke druge obaveze prema drugim subjektima, ali to je cilj i dela predviđenih u ZS. Ipak ćemo prihvatiti da je razlog regulisanja stečajnih krivičnih dela u dva izvora, upravo, želja zakonodavca da se posebno regulišu dela koja se izvršavaju sa ciljem prouzrokovanja stečaja, kao i dela koja se izvršavaju u toku stečajnog postupka.

3. STEČAJNA KRIVIČNA DELA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE HRVATSKE

Posvetićemo pažnju zakonodavstvu Republike Hrvatske koje stečajna krivična dela reguliše samo u krivičnom zakonodavstvu. U Kaznenom zakonu Hrvatske (dalje: KZH)³¹, predviđena su tri krivična dela u vezi sa stečajem. Sva tri dela su dosta široko definisana, tako da možemo da zaključimo da se mogu odnositi na sve faze stečajnog postupka i ne samo stečajnog postupka, već i postupka reorganizacije. Pre svega, predviđeno je krivično delo koje se odnosi, uopšte, na prouzrokovanje stečaja³². Naime, ko u privrednom poslovanju određenim radnjama, koje je KZH definisao prouzrokuje prezaduženost ili nesposobnost za plaćanje, kao i preteće stanje prezaduženosti ili nesposobnosti za plaćanje, izvršava ovo krivično delo. Te radnje se odnose: a) na prividno ili besplatno prenošenje imovine na drugo privredno društvo koje je osnovalo to lice, samo ili sa trećim licem, odnosno, na bilo koji drugi način prodaja, tj., otuđi imovinu koja bi bila sastavni deo stečajne mase; b) zaključi fiktivni ugovor ili prizna nepostojeće potraživanje; c) ne vodi na zakonit način trgovačke i druge poslovne knjige, odnosno, prikrije ih ili uništi, tj., utiče na izradu završnog računa iz kojeg se nemože videti pravo finansijsko stanje tog lica; d) na bilo koji drugi način umanjiti imovinu nezakonitim radnjama. Predviđena kazna zatvora za ovo delo je od šest meseci do pet godina. Ako je ovo delo počinjeno iz nehata, izriče se kazna zatvora do tri godine. Predviđen je i kvalifikovani oblik, odnosno, ako je prouzrokovana veća šteta, izriče se kazna zatvora od jedne do deset godina. No, ako su poverioci namireni pre donošenja sudske odluke, učinilac ovog dela se može osloboditi kazne. U ovoj odredbi se predviđa, da će se ona primenjivati, samo, ako je učinilac obustavio svoja plaćanja ili je protiv njega pokrenut stečajni postupak.

KZH predviđa posebno delo "Pogodovanje poverilaca"³³. Ovaj termin ima sasvim drugo značenje od termina oštećenje poverilaca, ali ako dolazi do pogodovanja jednog broja poverilaca, onda dolazi i do oštećenja ostalih poverilaca. Naime, ako neko lice ispuni neko potraživanje poveriocu, odnosno, pruži obezbeđenje za ispunjenje istog, iako zna da je insolventan, odnosno, da je lice koje zastupa insolventno, kazniće se zatvorom do tri godine. Međutim, ako su ostali poverioci namireni pre donošenja presude, to lice se može osloboditi kazne.

KZH predviđa krivično delo koje se odnosi i na poverioce i na stečajnog upravnika (Primanje i davanje mita u postupku stečaja)³⁴. Ako poverilac ili član odbora poverilaca traži ili primi mito, odnosno, ako prihvati ponudu mita ili obećanje mita za sebe ili drugo lice, kako bi glasao na sastancima odbora poverilaca, na određeni (zahtevani) način, odnosno, ako je propustio glasanje ili je na bilo koji drugi način doprineo

³¹ Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine* br. 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15

³² Član 249 KZH

³³ Član 250 KZH

³⁴ Član 251 KZH

oštećenju poverilaca (bar jednog), kazniće se zatvorom u trajanju od šest meseci do pet godina. Ako isto delo učini stečajni upravnik, predviđena kazna zatvora je od jedne do osam godina. Sa druge strane, lice koje ponudi, obeća ili da mito kazniće se zatvorom do tri godine.

Ako analiziramo sva tri krivična dela, moramo reći da je drugo navedeno delo koje se odnosi na pogodovanje poverilaca najšire i da se ono može izvršiti, kako pre pokretanja stečajnog postupka, tako i u toku istog. Ovo delo predviđa kako izvršenje dela putem ispunjenja potraživanja bez osnova, odnosno, putem obezbeđenja potraživanja i time oštećenje ostalih poverilaca.

ZAKLJUČAK

Stečaj kao institut je veoma složen i on proizvodi niz posledica, kako za samog subjekta protiv kojeg se vodi stečajni postupak, tako i za druga lica koja imaju veze sa tim postupkom, pre svega, za poverioce. Zbog toga, i pre pokretanja stečajnog postupka i nakon toga, može doći do izvršenja krivičnih dela koja imaju veze sa tim postupkom. Dva osnovna pitanja, koja se, ovde, postavljaju su: 1) da li je uputno regulisati ova krivična dela i u stečajnom i u krivičnom zakonodavstvu, kao što je to slučaj u Srbiji? i 2) da li postoji opasnost od pravnih praznina, usled činjenice da predviđena krivična dela ne mogu predstavljati sve moguće nedozvoljene radnje u stečajnom postupku i postupku reorganizacije? Što se tiče prvog pitanja, činjenica da dva zakonska akta regulišu istu materiju na različit način, nije dobra, obzirom da se može postaviti pitanje da li jedan zakon iz oblasti stečaja treba da reguliše i krivičnopravnu materiju, iako se radi o stečajnom postupku. Odgovor na drugo pitanje ima veze sa prvim. Naime, ako postoji opasnost od pravnih praznina, usled nemogućnosti predviđanja svih mogućih nedozvoljenih radnji kao krivičnih dela, tada bi se takav problem mogao jedino rešiti zakonodavstvom koje reguliše stečaj, odnosno, stečajni postupak. Stečajno zakonodavstvo bi moglo da definiše nedozvoljene radnje određenih subjekata po svojim pojedinim fazama.

Zaključci, koji se nameću, na osnovu analize načina regulisanja krivičnih dela u vezi s stečajnim postupkom su sledeći: 1) krivična dela iz ove oblasti morala bi biti regulisana, pre svega, u krivičnom zakonodavstvu; 2) u daljem regulisanju ove materije, morala bi biti predviđena dela vezana za pojedine faze stečajnog postupka i za određene subjekte, koji mogu biti izvršiocima istih; i 3) u vezi sa zaključkom navedenim pod 2), postavlja se pitanje, da li bi, u tom slučaju, bilo uputno ta krivična dela regulisati u krivičnom zakonodavstvu. Broj mogućih nedozvoljenih radnji koje se mogu izvršiti u stečajnom postupku je veliki. To se isto odnosi i na subjekte, što znači da jedno krivično delo u vezi sa stečajnim postupkom može izvršiti kako stečajni dužnik, tako i stečajni upravnik, a, naravno, i poverilac. Moramo reći da je ova oblast veoma složena, koja ne zasluhuje da se reguliše na način, kako je to učinjeno u zakonodavstvu Republike Srbije.

Ponovićemo da je jedan od razloga za regulisanje ove materije u dva zakonska akta potreba za posebnim regulisanjem krivičnih dela koja dovode do stečaja i krivičnih dela koja se izvršavaju u toku stečajnog postupka. Ono što se može zameriti zakonodavcu, jeste sledeće: 1) nisu jasno razdvojena krivična dela u vezi sa stečajnim postupkom od ostalih krivičnih dela protiv privrede i platnog prometa; 2) nisu jasno razdvojena krivična dela koja se mogu izvršiti pre pokretanja stečajnog postupka (kao uzrok pokretanja tog postupka) od onih koja se izvršavaju u toku stečajnog postupka; i 3)

mogli su biti predviđeni još neki oblici krivičnih dela u vezi sa stečajnim postupkom, imajući u vidu da su definicije navedenih krivičnih dela široke, ali, ipak, ograničene.

LITERATURA

1. Gospavić, O., *Stečajno pravo Kraljevine Jugoslavije*, Beograd 1936., 49
2. Jovanović-Zattila, M., Čolović, V., Krivična dela u stečajnom postupku, V tradicionalno savetovanje pravosuđa, *Stečaj i privatizacija*, Vršac 2008., Zbornik radova, 119-134
3. Jovanović-Zattila, M., Čolović, V., *Stečajno pravo*, Beograd 2007., 144
4. Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine* br. 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15
5. Krivični zakonik Republike Srbije, Sl.glasnik R. Srbije br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016
6. Majstorović, D. Stečajna kaznena djela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 14, broj 2/2007
7. Momčinović, H., Pobijanje pravnih radnji u stečaju, *Sanacija i stečaj OUR*, Zagreb 1988., 94
8. Spasić, S., *Reorganizacija*, Beograd 2009., 2;
9. The Bankruptcy Code USA, Chapter XI
10. Velimirović, M., *Stečajno pravo*, Novi Sad 2004., str. 181
11. Vučković, V., Prouzrokovanje lažnog stečaja, *Pravo – teorija i praksa* br. 04–06 /2014, Novi Sad 2014., 55
12. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična dela Republike Srbije, Službeni glasnik R. Srbije br. 97/2008
13. Zakon o stečajnom postupku Republike Srbije, Službeni glasnik R. Srbije br. 84/2004
14. Zakon o stečaju, Sl. glasnik R. Srbije br. 104/2009, 99/2011 - dr. zakon, 71/2012 - odluka US i 83/2014

DOUBTS REGARDING THE REGULATION OF BANKRUPTCY CRIMINAL OFFENCES

Bankruptcy criminal acts in Serbia are governed by the provisions of the Criminal Code, as well as by the provisions of the Act on Bankruptcy. These two legal acts regulate a total of seven bankruptcy criminal acts, which should include both actions taken to cause the bankruptcy and actions taken during the bankruptcy proceedings. These criminal acts should also include actions in other proceedings in connection with the bankruptcy of the debtor. In this paper, the author analyzes important institutes not only for bankruptcy and bankruptcy proceedings, but also for bankruptcy criminal acts such as insolvency or inability to pay. The author criticizes the regulation of this area in Serbia and proposes that criminal acts in this area should be regulated, only in criminal legislation. Also, the author states that there is a danger of legal vacuum in this area, due to the fact that the foreseen bankruptcy offenses can not represent all possible illegal actions in bankruptcy proceedings and in the procedure of reorganization, as well as in other possible procedures related to bankruptcy.

KEY WORDS: Bankruptcy, Criminal acts, Debtor, Creditors, Debtor's property.